

ADINI YAŞANMIŞ BİR VAKADAN ALAN “KISMETSİZ AHMET HİKÂYESİ” ÜZERİNE BİR TAHLİL DENEMESİ

AN ESSAY OF ANALYSIS ON “THE STORY OF KISMETSİZ AHMET” THAT TAKING NAME FROM A TRUE CASE

Bedri ÖZÇELİK*

ÖZ: Türk milletinin kültürünü oluşturan unsurlardan biri de halk edebiyatı anlatma esasına bağlı metin türlerinden olan halk hikâyeleridir. Anadolu sahasında asırlardan beri anlatılan ve ilgiyle dinlenen bu tür metinler insan topluluklarını milletleştiren somut olmayan kültür miraslarındandır. Sınırlı bir mekân içinde hayatını sürdüren Anadolu insanı halk hikâyelerinde insanlığa mal olmuş aşklarla tanışmış, mutluluk ve acı veren vakalarla karşılaşmış, bu duygularla hayallerini zenginleştirmiştir. Bu çalışmada konusunu “muayyen bir mekânda geçen yürekler acısı gerçek bir vakadan alınmış yani yaşanmış bir vakanın hikâye şeklinde tasnif edilmesi sonucu meydana gelmiş halk hikâyelerinden” olan Kismetsiz Ahmet hikâyesi üzerine bir tahlil denemesi yapılmıştır. Çalışma; “giriş, halk hikâyesinin tanımı-tasnifi, anlatma esasına bağlı edebî metinlerin tahlil yöntemleri ilgili görüşler, Kismetsiz Ahmet hikâyesinin incelenmesi ve sonuç” olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Kaynakçadan sonra söz konusu hikâyenin tam metnine yer verilmiştir. Çalışmada literatür tarama ve anlatma esasına bağlı metinleri inceleme yöntemi kullanılmıştır. Türk halk edebiyatı ve halk bilimi alanlarında çalışma yapan birçok bilim insanının halk hikâyesinin tanımı ve tasnifi hakkındaki görüşlerine yer verilmiş ve ele alınan hikâyenin bu tasnifler içindeki konumu tespit edilmiştir. Anlatma esasına bağlı metinlerin tahlil yöntemleri hakkında yapılan çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir. Kismetsiz Ahmet hikâyesinin konusu Âşık Kul Nuri'nin memleketi olan Gümüşhane ilinin, Kelkit ilçesinde geçen gerçek bir olaydan meydana gelmiştir. Hikâyeyi Âşık Kul Nuri düzenlemiştir. Söz konusu hikâye tahlil edilirken “1. Zihniyet/2. Yapı (A. Vaka ve Vaka Örgüsü/B. Kişiler/C. Zaman/D. Mekân)/3. Tema/4. Dil ve Anlatım” gibi metin unsurları esas alınmıştır. Bu unsurların yaşanmış hayattan alınan halk hikâyelerinde de önem arz ettiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Halk hikâyesi, Kismetsiz Ahmet, vaka, mekân, gerçeklik.

ABSTRACT: One of the elements that make up the culture of the Turkish nation is folktales, which is one of the text types based on the principle of narration folktale literature. In the Anatolian field, such texts which have been told and listened with interest for centuries, are among the intangible cultural heritages that nationalize human communities. The Anatolian people living in a limited space, met the loves that cost humanity in folktales, encountered happiness and painful occurrences, and enriched their dreams with these feelings. In this study, an analysis attempt was made on the story of Kismetsiz Ahmet, whose subject is from “a heartbreaking real case in a certain place, that is, from folktales that occurred as a result of the classification of a lived case as a story”. The study consists of five sections as “introduction, the definition-classification of folktale, the opinions on the analysis methods of literary texts based on the principle of narration, the analysis of the story of Kismetsiz Ahmet and conclusion”. After

* Dr. – Kırıkkale Üniversitesi Fatma Şenses Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu / Kırıkkale - bedriozcelik@kku.edu.tr (Orcid ID: 0000-0002-7589-2731)

This article was checked by Turnitin.

the references, the full text of the story in question was given. In the study, the methods of literature review and examining texts based on narration was used. The views of many of the scientists working in the fields of Turkish folk literature and folklore about the definition and classification of the folktale are given and the place of the discussed story in these classifications has been determined. The information was given about the studies on the analysis methods of the texts that based on narrative principle. The subject of the story of Kismetsiz Ahmet was consist of a real case that took place in Kelkit district of Gümüşhane province, the hometown of Âşık Kul Nuri. The story was edited by Âşık Kul Nuri. While analyzing the aforementioned story, text elements such as "1. Mentality / 2. Structure (A. Case and Case Structure / B. Characters / C. Time / D. Space) / 3. Theme / 4. Language and Expression" were taken as basis. It has been seen that these elements are also important in folktales taken from lived life.

Keywords: *Folktale, Kismetsiz Ahmet, case, space, reality.*

I. Giriş

Kültür ve edebiyat tarihi alanında çalışma yapan âlimler, Türk kültüründe edebiyatın önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamış, bu açıdan edebî nevilere yaklaşmış ve bu hususları ele almayı her zaman içtimai bir vazife olarak telakki etmiştir. Edebiyat, pek çok milletin olduğu gibi Türklerin de anadili vasıtasıyla gönül dünyasını hassaslaştıran, güzelleştiren, süsleyen, zenginleştiren, renklendiren, yücelten, genişleten, estetik davranış kazandıran, ruhunu besleyen ve incelten kültür şubelerinden biri olmuştur. Okudukça, dinledikçe, söyledikçe edebiyatın fert ve cemiyet hayatına sunduğu bu zenginlik onu hayatın vazgeçilmezi kılmıştır. İnsan faaliyetlerinin çeşitliliğine göre farklı türler oluşmuş, muhtelif konularda çok sayıda edebî metin meydana gelmiştir.

Türk edebiyatında zamanla "göçerevli" hayat tarzına bağlı destan döneminin son bulması ve ardından yerleşik hayata geçişle birlikte hikâye anlatma geleneğinin ortaya çıkışı sözlü edebiyat alanında yeni edebî metinlerin oluşmasını sağlamıştır. Göçebe döneminde ortaya çıkan destanlarda esas muhtevayı daha çok kahramanlık oluştururken, yerleşik hayata geçen Türk milletinin meydana getirdiği halk hikâyelerinde muhteva genellikle aşk olmuştur. Bu tür hikâyelerde kahramanların çoğunlukla dört şekilde birbirine âşık olduğu görülmektedir. Bunlar: "bade içerek" (Günay, 1993: 90), "aynı evde büyüyen kahramanların kardeş olmadıklarını öğrenmesiyle" (Şimşek, 1987: 82-83; Türkmen, 1983:36), "resme bakarak" ve "ilk görüşte âşık olma" (Boratav, 1990: 90) şeklindedir. Konusu aşk olan ve halk arasında bilinen halk hikâyeleri şunlardır: "Ercişli Emrah, Derdiyok ve Zülfü Siyah, Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre ve Kerem ile Aslı'dır" (Alpatekin, 1997: 19).

Halk hikâyelerinin oluşumunu sağlayan olayların gerçek olabileceği gibi gerçeğe yakın da olabildiği görülmüştür. Bundan dolayı hikâyeler, meydana geldikleri dönemin tarihî yaşanmışlıklarını bazen olduğu gibi bazen de kurgusal gerçeklik içinde yansıtmaktadır. Bu şekilde meydana gelen halk hikâyelerine "Koroğlu kolları, Şah Abbas'ın Van Kalesini

Kuşatması, Yaralı Mahmut, İstanbul Padişahının Gence'ye Seferi" (Alptekin, 1997: 19) gibi eserleri örnek olarak vermek mümkündür.

Bu tür içinde yer alan ve konusu kahramanlık olan metinler de geleneksel Türk edebiyatında ilgi gören türlerdendir. Bu tür hikâyelerin bir kısmında İslamiyet'ten önceki destanların İslamiyet'in etkisi altında şekil değiştirmeleriyle "İslam'ın ilk kahraman Türk tipi" inşa edilmiştir. Bu tiplere örnek olarak "Hz. Ali Cenklere, Hz. Hamza, Hayber Kalesi, Kan Kalesi, Battal Gazi, ..." verilebilir (Özön, 1985: 104).

Bütün bu hikâye türlerinin yanında bir de "konusunu muayyen bir mekânda geçen yürekler acısı gerçek bir vakadan alan halk hikâyeleri" (Güney, 1971: 41-63) olarak da bilinen "yaşanmış bir vakanın hikâye şeklinde tasnif edilmesi sonucu meydana gelen metinler" (Oğuz, 2008: 16) vardır. Bu tip hikâyelerde anlatılan olaylar gerçek hayatta yaşanmış vakalardan alınmıştır. Bu vakalar daha sonra bir âşık tarafından halk hikâyesi şeklinde tasnif edilmiştir.

II. Halk Hikâyesi Hakkında

Günümüze kadar edebiyatın hemen hemen bütün sahalarıyla ilgili tanımlar ve tasnifler yapılmıştır. Halk hikâyeleri hakkında yapılan bilimsel çalışmalarda da (Köprülü, 1930; Elçin, 1949; Boratav, 1990; Çetin, 2020; Taşlıova, 2006; Oğuz, 2008) birçok tanım ve tasnif ortaya konulmuştur. Şükrü Elçin'in halk hikâyeleri hakkındaki nazariyesi; "Türk halk hikâyeleri, zaman seyri ve coğrafi mekân içinde efsane, masal, menkıbe, destan, vb. mahsullerle beslenerek, dinî, içtimaî, hadiselerin potasında iç bünyelerindeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserler" şeklindedir (Elçin, 1993: 444). Daha sonraki zamanlarda alanla ilgili çalışma yapan pek çok araştırmacı tarafından bu görüş benimsenmiş, bu bakış açısına çeşitli açıklamalar getirilmiş ve bunun dışında yeni tanımlamalar da yapılmıştır.

Bu türün özellikleri göz önünde bulundurularak yapılmış bir diğer tanımlama da şöyledir: "Göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsullerinden olup; aşk, kahramanlık, vb. konuları işleyen, kaynağı Türk, Arap, Hint ve İran edebiyatları olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım-nesir karışımı anlatmalardır" (Alptekin, 1997: 7). Bu tanımda halk hikâyelerinin kaynağının yalnızca Türk kültürü olmadığı aynı zamanda bütün şark kültürünün bu türe kaynaklık ettiği görüşü ileri sürülmektedir. Hareketli bir yapıya sahip olan Türk milletinin bulunduğu coğrafyada her toplumla ilişki kurması ve bu ilişki sonucunda kültürel yönden karşılıklı etkileşimi esas alması son derece doğaldır.

Türk Halk Hikâyeleri, Türk kültürünün kıymetli hazinelerinden olan halk edebiyatındaki anlatma esasına bağlı türlerinden biridir. Bu tür, XV. yüzyıldan itibaren eski destanların yerini almış, âşık denilen sanatçılar tarafından meydana getirilmiş ve geliştirilmiştir. Buradan hareketle halk hikâyesi "insanlık tarihinin geleneksel dönemden çıkıp modern döneme

yaklaştığı zamanların eseri olan, hayallerin gerçeğe dönüştüğü ve insanların realiteyi kabul etmeye başladığı dönemlerin eseri” (Aytaç, 1997: 5) şeklinde de tanımlanmaktadır.

Spies, Türk halk hikâyelerini; “basit, yekpare bir masal değil, bilakis muhtelif masal parçalarının birbirine eklenmesi ve bağlanmasından doğan bir tür” olarak değerlendirmektedir. Ona göre; “halk kitapları hususî bir şekil özelliği göstermektedir. Bir nesir- nazım halitasıdır (karışımıdır). Yani bunlar epos ile lirik arasında mahduttur demek mümkündür. Hikâyenin büyük bir kısmı, yani asıl vaka, mensur olarak anlatılmaktadır. Aynı zamanda daima bir saz şairi olan halk hikâyesinin anlatıcısı ve kahramanı ötede beride ruhunun çalkalandığı, his ve meyillerinin tasvir edildiği yerde, bilhassa aşk, sevinç ve elemelerinde, ayrılırken kahırlandığı ve kavuştuğu vakit, savaş ve imtihanlarda saza ve şiire sarılmaktadır” (Spies, 1941: 48). Spies’in görüşü hakkındaki çelişkiyi H.A. Fischer, Türk halk hikâyeleriyle masalların birbirinden tamamen farklı olduğunu vurgulayarak ortaya koymaktadır (Fischer, 1929: 55-84).

Halk Hikâyelerinin Sınıflandırılması

Halk hikâyeleri hakkında yapılan tanımlar kadar tasnifler de önemli bir yere sahiptir. Kunos, halk hikâyelerini konularına göre şöyle sınıflandırmaktadır: “1. Kahramanlık romanı, 2. Saz şairlerinin romanı, 3. Saz şairleri-kahramanlık romanı” (Szilagyı, 2007: 231-233). Görüldüğü gibi bu tasnifte halk hikâyesi yerine roman ifadesi kullanılmaktadır. Bu durum da gösteriyor ki Şükrü Elçin’in söylediği gibi bir devrin roman ihtiyacını halk hikâyeleri karşılamaktadır (Boratav, 1990: 33; Elçin, 1993: 444).

Nihad Sami Banarlı ise halk hikâyelerini “1. Menkıbevi kahramanlık hikâyeleri, 2. Aşk hikâyeleri, 3. Klâsik edebiyattan doğma hikâyeler” (Banarlı, 1935: 19-22) şeklinde tasnif etmiştir. Hikmet İlaydın da halk hikâyelerinde mevzuları esas alan bir tasnife gitmiştir: “1. Dinî Mevzular, 2. Millî Mevzular, 3. Âşıkane mevzular” (İlaydın, 1936: 273). Pertev Naili Boratav da halk hikâyelerinin konularını esas alarak şöyle bir tasnif ortaya koymuştur. “1. Kahramanlık hikâyeleri (Koroğlu Kolları, Diğer Kahramanlık Hikâyeleri) 2. Aşk hikâyeleri (Kahramanları Muhayyel Olanlar, Âşık Şairlerin Romanlaşmış Hayatları) 3. Bu kategorilere tamamıyla girmeyen hikâyeler (Aşk Maceraları, Meşhur Kaçaklara ve Kabadayılara Ait Hikâyeler)” (Boratav, 1990: 35-36). Edmond Saussey’in halk hikâyelerini tasnifi ise şu şekildedir: “1. Menşe destanları, 2. Müslüman şövalye romanları, 3-. Saz şairleri etrafında teşekkül eden hikâyeler” (Saussey, 1952: 50). Bu tasnifte de hikâyelerin mevzuları esas alınmıştır.

Bunun yanında İsmail Habib Sevük’ün halk hikâyeleri tasnifi de çok sayıda hikâyenin muhtevası göz önüne alınarak yapılmıştır: “1. Dede Korkut Hikâyeleri, 2. Destanî halk hikâyeleri, 3. Hamasî halk hikâyeleri, 4. Âşık hikâyeleri” (Sevük, 1943: 250). İsmail Habib Sevük, ayrıca hikâyelerin hacmini esas alarak şu tasnifi de yapmıştır: “1. Büyük halk hikâyeleri, 2. Bozlaklar” (Sevük, 1943: 297). Bu tasnifte görülen birinci tasnifteki

hikâyeler hacim olarak daha hacimli iken; ikinci tasniftekiler daha kısa solukludur.

Eflatun Cem Güney ise halk hikâyelerini kısa soluklu olup olmamaları ve muhtevaları bakımından ayrı ayrı biçimde tasnif etmektedir. Hacimlerine göre tasnifi şöyledir: “1. Koca hikâyeler, 2. Kara hikâyeler.” Konularına göre ise şu tasnif görülmektedir: “1. Konusunu muayyen bir yerde geçen yürekler acısı bir vakıadan alan gerçek hikâyeler, 2. Özünü babayığitlik maceralarından alan (kahramanlık hikâyeleri), 3. Mayasını halk şairlerinin hayatından alan (âşık hikâyeleri)” (Güney, 1951; Güney, 1971: 41-63).

Öcal Oğuz ise halk hikâyelerini konuları ve kaynaklarına göre değerlendirmiş ve şöyle sınıflandırmıştır: “1. Bir âşık/şairin biyografisi olan hikâyeler, 2. Bir âşık/şairin şiirlerinin bir musannif tarafından hikâye haline getirilmesi oluşan metinler, 3. Destanların hikâyeye dönüşmesiyle oluşanlar, 4. Yaşanmış bir vakanın hikâye şeklinde tasnif edilmesi meydana gelen metinler, 5. Eski astral tasavvurların folklorik hikâyeye konu olması ortaya çıkanlar, 6. Masal, efsane, menkıbe, fıkra gibi küçük hacimli anlatım türlerinin hikâye tasnifine ilham vermesiyle oluşanlar, 7. Yabancı kültürlerde teşekkül eden mevzuların halk hikâyesi şekline dönüştürülmesi oluşan metinler” (Oğuz, 2008: 16).

Üzerinde inceleme yapılacak olan Kısmetsiz Ahmet hikâyesi, Eflatun Cem Güney’in belirtmiş olduğu “konusunu muayyen bir yerde geçen yürekler acısı bir vakadan alan gerçek hikâyeler” ve Öcal Oğuz’un yapmış olduğu “yaşanmış bir vakanın hikâye şeklinde tasnif edilmesi ile oluşan halk hikâyeleri” şeklindeki tasnif maddelerine girmektedir.

III. Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlil Yöntemleri İlgili Görüşler

Sanat eserlerini incelemek için önerilen çözümlene yöntemlerinin sanatçıya ait olan eseri tam olarak ifşa ettiğini söylemek mümkün değildir. İnsan bir edebî eserle karşılaştığında o eseri bütün yönleriyle anlamak ve değerlendirmek için bir gayret içine girmektedir. Edebiyat alanında inceleme yapan kişi edebî eseri incelerken onun estetik yönünü, söz konusu eserin ulaştığı ufuk çizgisini ve okuyucuya-dinleyiciye sağladığı faydayı dikkate alarak tahlil etmektedir.

Anlatma esasına bağlı edebî eserler çözümlenirken birçok tahlil yöntemi uygulanmaktadır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür: Objektif inceleme metodu diye bilinen eserden yola çıkan ve ihtiyaç duyulduğu zaman “eser-yazar, eser-sosyal çevre ve eser-devir” arasındaki alakayı ön plana çıkaran bu yöntemle göre anlatma esasına bağlı edebî metnin iç dünyasında bir bütünlük bulunmaktadır. Mehmet Kaplan’ın Hikâye Tahlilleri (Kaplan, 1992) adlı eserinde bu tahlil yöntemi kullanılmıştır (Önal, 1996: 39-45).

Empresyonist ve relativist inceleme ise bir tahlil yöntemi olmaktan ziyade bir eleştirmenin bilgi ve birikim kaynaklarına dayalı, estetik kaygılara imkân tanıyan iki teknik olarak görülmektedir (Ercilasun, 2006: 489-562).

Edebiyat eleştirmeni Berna Moran, anlatma esasına bağlı metinleri edebiyat kuramlarını ve eleştiri yöntemlerini esas çözümleme yoluna gitmiştir. O, bir sanat eserinde rol onayan dört unsurun “sanatçı, eser, okur ve toplum” varlığına işaret etmiştir. Edebiyat kuramlarının bu dört unsurdan birine yöneldiğini savunmuştur. Aynı şekilde eleştiri yöntemlerini de bu dört unsura göre ele almıştır. Özellikle ikinci dönem Türk romanı diye adlandırdığı Anadolu köy romanlarının oluşumunda halk edebiyatı anlatma esasına bağlı türlerinden yararlandığını belirtmiştir (Moran, 1988; Moran, 1991a; Moran, 1991b: 15-16).

Sadık Tural ise “gerçeğimsi yapı” olarak adlandırdığı tahkiyeli eserleri tahlil planını şu şekilde gerçekleştirmiş: “I. Dış Yapı ve II. İç Yapı (Gerçeğimsi Yapıyı Hazırlayan Unsurlar, Geçeğimsi Yapıyı Oluşturan Unsurlar, Gerçeğimsi Yapıyı Geliştiren Unsurlar)” (Tural, 1982) ve anlatma esasına bağlı metinleri bu plana göre tahlil etmeyi önermiştir.

Şerif Aktaş’ın ortaya koyduğu metin tahlil metodunda (Ceylan, 2013) ise anlatım esasına bağlı metinler, “zihniyet, yapı, özet, olay örgüsü, kişiler, zaman, mekân, tema, dil ve anlatım, bakış açısı-anlatıcı ve yorum” hususlarına göre ele alınmıştır (Aktaş, 2013: 97-130). Onun önerisi sadece “Yeni Türk Edebiyatı alanı metinlere yönelik değil aynı zamanda Türk Halk Edebiyatı ve Klasik Türk Edebiyatı metinleri üzerinde yapılan tahlil örneklerini de içermektedir. Böylece Türkoloji’nin hemen her alanına dair anlatma esasına bağlı edebî metinlerin tahlil örneklerini de konu edinmesi bakımından Aktaş’ın önerisi tercih edilmiştir” (Karabulut, 2013: 282).

Kismetsiz Ahmet Hikâyesinin Tahlili

Anlatma esasına bağlı olarak meydana gelmiş olan halk hikâyelerinden Kismetsiz Ahmet hikâyesi Aktaş’ın önerdiği tahlil metoduyla incelenmiştir. Söz konusu metin üzerinde inceleme yaparken Aktaş’ın bahsettiği hususları dikkate alarak “1. Zihniyet/2. Yapı (A. Vaka ve Vaka Örgüsü/B. Kişiler/C. Zaman/D. Mekân)/3. Tema/4. Dil ve Anlatım” şeklinde bir şablon düzenlemenin ve metnin ana unsurları üzerinde çalışmanın doğru olacağı düşünülmüştür.

1. Zihniyet

Topluma hâkim “askerî, idarî, felsefî, adlî güçler, yönetim ile ilgili düşünceler, işlevsel olan sosyal hayat düzeni, kanunlar, fikir akımları, dinî hayat, eğitim ile ilgili uygulamalar ve ticarî sistem” o toplumun zevk anlayışının nüvesini oluşturan zihniyeti meydana getirmektedir. Edebi metinler incelenirken o metnin “anlatıldığı-yazıldığı dönemin” zihniyeti hakkında bilgi vermesi zorunluluk haline gelmiştir. Eserin meydana geldiği döneme ait zevk ve anlayış yani zihniyeti yine edebi eserden yola çıkarak belirlenmektedir. Edebi eserlerin yansıttığı zihniyeti belirlemek için

beşeriyetin gelişme dönemlerine bakmak doğru olacaktır. İnsanlık, belli başlı dört dönemi içine alan zihniyet süreçlerini yaşamıştır. Bunları; “epik dönem, dini dönem, Rönesans dönemi ve kaotik dönem” (Aktaş, 2013: 38-39) şeklinde ifade etmek mümkündür. Tespit edilen bu dönemler edebiyatın gelişme safhalarını da ortaya koymaktadır.

Hikâyeyi tasnif eden Âşık Kul Nuri, söz konusu metni 1971 yılında düzenlediğini belirtmektedir. Hikâyede kullanılan haber kipleri, metindeki olayın Âşık Kul Nuri’nin yaşadığı dönemde geçtiğini bildirmektedir. Olay XX. yüzyılın ortalarında Gümüşhane’nin Kelkit kazasına bağlı Yenice köyünde geçmektedir. Köyün zenginlerinden olan Hacı Bey Dayı hayatını kaybedince hayat tecrübesi olmayan oğlu Ahmet, kısa sürede babasından kalan mirası iyi gün dostlarıyla yer ve bütün mal varlığını kısa sürede bitirir hatta borçlanır. Kapısına alacaklıları gelmeye başlayınca bu onur kırıcı duruma dayanamaz ve gözdaşı denilen zehri içerek intihar eder.

Hikâyenin ana kahramanı Kısmetsiz Ahmet, Tanzimat ve Servet-i Fünûn dönemlerinde yazılmış olan hikâye ve romanlarda kahraman olarak seçilen “hayat tecrübesi olmayan mirasyedi tipleri” ile benzerlik göstermektedir. Bu metinde birey ön plana çıkarılmış, onun ruhsal durumu anlatılmıştır. Kısa soluklu bir halk hikâyesidir. Hayattaki her şeyi birden kucaklayan insanın yirminci yüzyılın başından itibaren yeni bir mistik tavrın eşliğinde tanıdığı kaotik bir durum ile karşı karşıya olduğu görülmektedir. Bu dönemde insan, aynı zaman dilimi içinde birçok ruh halini aynı anda yaşamaktadır. Birey bir durumdan bir başka duruma çok rahat geçiş yapmakta ve bunun neticesinde bunalıma düşmektedir. Kısmetsiz Ahmet de hızlı ruhsal geçişler yaşamış, bunun neticesinde bunalıma düşmüş ve acı bir şekilde hayatına son vermiştir. Bu sebeple eser “kaotik dönemin zihniyetini” yansıtmaktadır.

2. Hikâyenin Yapısı

Her ne kadar Türk halk edebiyatı içinde yer alan anlatma esasına bağlı türler tamamlanmamış metinler olarak görülse de Kısmetsiz Ahmet Hikâyesi musannif tarafından yazıya geçirildiğinden tamamlanmış bir metin olarak kabul etmek mümkündür. Anlatma esasına bağlı metinlerin yapısı “vaka ve vaka örgüsü, şahıs kadrosu, zaman ve mekân” gibi unsurlardan oluşmaktadır.

A. Vaka ve Vaka Örgüsü

Vaka

Anlatma esasına bağlı edebî türler her şeyden önce itibarî bir vakaya ihtiyaç duymaktadır. Bu alana dâhil olan edebî eserlerin hepsinde vaka asil unsurdur. “Vaka, herhangi bir olay sebebiyle bir mekânda bulunan veya birbirleriyle iletişim kurmak mecburiyetinde kalan fertlerin en az ikisinin karşılıklı ilişkilerinin ortaya çıkışı” (Aktaş, 1991: 52-76) olarak tarif edilmektedir.

Kismetsiz Ahmet hikâyesinde görülen vaka tipi tek bir zincir hâlinde nakledilmektedir. Hikâyenin merkezinde insan (Kismetsiz Ahmet) vardır ve “onun belirli bir zaman dilimi içinde sürdürdüğü yaşayış tarzı söz konusudur” (Aktaş, 1991: 54). Kismetsiz Ahmet’in babasının ölümü üzerine müsrif bir yaşayışa yönelmesi ve bunun sonucu olarak varını-yoğunu kaybetmesi, daha sonra da fakirliğe ve yalnızlığa dayanamayıp, intihar ederek ölmesi hikâyenin temel vakasını oluşturmaktadır. Bu hikâyenin gerçek hayattan alınmış olması mümkündür. Çünkü yaşanması muhtemel hayat unsurları görülmektedir. Elbette ki itibarî bir dünyanın yerini gerçek hayat almıştır demek bu hikâyenin bir anlatı türü olmadığı manasına gelmeyecektir. Çünkü hikâyenin oluşmasında her ne kadar yaşanması mümkün bir hayat etkili olsa da hikâyenin anlatımı bir sanat icrasıdır.

Vaka Örgüsü

1. Kismetsiz Ahmet babasından kalan serveti iyi gün dostlarıyla harcar.
2. Serveti biten Ahmet’in kapısına alacaklılar gelir.
3. Borçlarından sıkılan ve dostlarını kaybeden Ahmet intihara teşebbüs eder.
4. Zor durumda kalan Ahmet’i Yusuf Ağa’nın verdiği parayla doktora götürürler.
5. Doktor çare bulamaz, Yenice köyüne dönerken dağın eteğinde toprak kayması olur ve bu sebeple yol kapanır.
6. Evine getirilen Kismetsiz Ahmet ölür.
7. Üç ay sonra bir oğlu olur ve kısa bir süre sonra bakımsızlıktan o da ölür.
8. İyi gün dostları sebebiyle bir yuva bu şekilde yıkılır.

B. Şahıs Kadrosu

“Eserde nakledilen veya değişik şekillerde ifade edilen vakanın zuhuru için gerekli insanları ve insan hüviyeti verilmiş diğer varlıkları ve kavramları şahıs kadrosu” (Aktaş, 1991: 150) şeklinde adlandırmak doğru olacaktır. Bir vakanın ortaya çıkışı için şahıs kadrosuna dâhil edilen en az iki unsurun bir arada olması veya onları birbirine bağlayan ve birbiriyle ilgilenmeye zorlayan münasebetlerin bulunması şarttır. İlk bakışta çok fazla görülen ilişkileri üç temel ifade çerçevesinde toplamak mümkündür. Bunlar; “arzu etmek, iletişimde bulunmak ve işaret etmektir.” Bütün olay anlatan metinlerde karşılaşılan çok sayıdaki ilişkiyi bu sayede daha az sayıda ilişkiler ağına indirgemek mümkündür. İlişkiler ağını da sözü edilen bu üç temel yüklem çevresinde izah etmek güç değildir. Böylece de eserin yapısı için temel teşkil eden unsurları ifade imkânı bulmak mümkün hâle gelmiştir (Aktaş, 1991: 151). Kismetsiz Ahmet hikâyesinin şahıs kadrosu ve bunların birbirleriyle münasebeti hakkında şunları söylemek mümkündür:

Kismetsiz Ahmet, hikâyenin başkahramanıdır. Ahmet'in diğer şahıs kadrosuyla münasebet kurması vakaların oluşmasını sağlamaktadır. O, genç fakat ileriye göremeyen, tecrübesiz bir insandır. Ahmet'in iyi gün dostlarıyla münasebeti ve onlar için yapmış olduğu savurgan harcamaları onu zor durumlara düşürmüştür. Yine Ahmet'in "gözdaşı" olarak bahsedilen nesneyi içmesi ve bunun sonucunda ölmesi vaka zincirinin bir halkasını oluşturmaktadır. Erzincan'dan dönüşte dağların yol vermeyişi Ahmet'in kısmetsiz birisi olduğunu göstermektedir.

İyi gün dostları olarak takdim edilen "*Ahmet'in arkadaşları*", hikâyenin şahıs kadrosu içinde yer almaktadır. Bu kişiler olumsuz özellikleri ile anlatılmaktadır. Onlar, hayat tecrübesi olmayan bir insanın bütün mal varlığını tüketmişler ve onun ocağına incir ağacı dikmişlerdir. Mal varlığı bitince de Ahmet'in yanından uzaklaşmışlar, onu yalnızlığa mahkûm etmişlerdir. Onların bu tutumu Ahmet'i derinden etkilemiş ve onun bu duygusal durumu metinde yer alan bir şiirle şöyle ifade edilmiştir:

*"Hele şu dünyanın işine bakın
Yıktı beni yüze gülen dostlarım
Arkamdan üstüme destanım yakın
Yıktı beni yüze gülen dostlarım (...)"*

Hacı Yusuf Ağa'nın dar günde yetişerek Ahmet'in doktora gidebilmesi için para vermesi onun kara gün dostu olduğunu göstermektedir. "Yardımcı erkek" (Çetin, 2020: 173) rolünde bir kişiliktir. Bu yardımcı şahıslar, hikâye kahramanı gibi belirli özellikleri bulunmayan, tip veya karakter olarak tanımlanmaktadır. Belirli bir tip veya karakter kalıbına sokulmayan Hacı Yusuf Ağa, hikâye kahramanına yardımcı olmak amacıyla devreye girmiştir.

Ahmet'in annesi kendini olayların akışına bırakmış, oğlunun başına gelenlere üzülmekle yetinmektedir. Tecrübesini kullanarak oğlunun bu duruma düşmesini engelleme gibi bir girişimi yoktur. Halk hikâyelerin yer alan "yardımcı kadın olarak anne tipi" (Çetin, 2020: 195) bu metinde görülmemektedir.

Ahmet'in eşi Ahmet öldükten üç ay sonra bir oğlan çocuğu doğurması esnasında hikâyenin şahıs kadrosu içinde görülmeye başlar. Bu durum "erkek çocuk doğuran kadının itibar görmesi anlayışını" akla getirmektedir. Hikâyede geçen olaylar içinde fazla etkin olmayan bir kişidir. Oysa halk hikâyelerinde kahramanın sevgilisi veya eşi çok etkilidir. Özellikle aşkı ve kahramanlığı konu edinen hikâyelerde "etkili hatun, eş, sevgili tipini" daha sık ve açık olarak görmek mümkündür. Ahmet'in hem annesi hem de eşi "figüratif kadın" (Çetin, 2020: 202) konumundadır.

Hastane ortamında görülen "*doktor ve hemşireler*" de hikâyenin şahıs kadrosu içinde yer almaktadır. Doktor Ahmet'in çaresizliğini görmüş ve evine götürülmesini istemiştir. Ahmet bu durumu doktorun para yüzünden ilgisizliğine bağlamış, ona sitem dolu sözler söylemiş;

“Dur doktor bey dur demek ki parası olmayana siz de bakmıyorsunuz, düşenin dostu yok derler doğruymuş.

Dur gitme doktor bey bir dinle beni

Vücutum perişan yara doktor bey

Dertlilere derman bilirdim seni

Benim bu derdime çare doktor bey (...)”

Bu sözler üzerine doktor ağlamaya başlamış ve Ahmet’in gözlerinden öperek onu teselli etmek istemiştir. Doktorun kararından sonra hemşirelerin de onunla ilgilenmemesi üzerine o, hemşirelere yönelik sitemkâr bir şiir dile getirmiştir.

“Yaralarım delik deşik

Nolur bana bak hemşire

Derdim olmuş yola eşik

Genç ömrüme vah hemşire (...)”

Kismetsiz Ahmet’in ölümünden sonra dünyaya gelen *oğlunun* hastalanarak ölmesini yine kahramanın kismetsizliğine bağlamak mümkündür. Oğlunun ölmesiyle Ahmet’in “ocağı sönmüştür.”

“Tarlada çapa yapan kadınlar” şahıs kadrosu içinde yer almaktadır. Kadının ekonomik hayattaki rolünü göstermesi bakımından önemlidir. Aynı zamanda hikâye içinde figüratif kadın rolündedir. Gözdaşı içerek intihar eden Ahmet’i Yenice köyüne taşıyanlar tarlada çapa yapan kadınlardır. Sosyal hayat içinde kadınlar, hem ekonomiye katkı sağlamakta hem de zorda kalanlara yardıma koşmaktadır. Bu durum kadınların Türk toplumunda önemli vazifeler üstlendiğini göstermektedir.

Servet, gözdaşı ve dağlar şahıs kadrosuna dâhil edilebilecek tabiat unsurlarıdır. Servetin bitmesiyle dostların kaybedilmesi “serveti” önemli kılmaktadır. “Gözdaşı” öldürücü bir nesne olması sebebiyle önem kazanmaktadır. “Dağlar” da talihsiz olan Kismetsiz Ahmet’e engel olması sebebiyle önemlidir. Dağların yol vermeyişini kızan Ahmet bu duygusunu şöyle anlatmaktadır:

“Ulan dağlar dağlar oy...

Senin ardın yalan dağlar

Her gelene yol verirsin

Beni ettin talan dağlar (...)”

Bu unsurları halk hikâyelerinde olağanüstü, destani, efsanevi özellik gösteren “diğer varlıklar” (Çetin, 2020: 202) kategorisinde değerlendirmek mümkündür.

C. Zaman

Vaka zincirinin oluştuğu zaman ile vakanın nakledildiği zaman aynı değildir. Halk hikâyelerinde de zaman; iç zaman ve dış zaman olarak incelenmektedir. İç zaman metindeki olayın gerçekleştiği, dış zaman ise

metnin oluşturulduğu, tasnif edildiği, yazıldığı dönem ile okunduğu, yeniden yazıldığı, anlatıldığı zamandır (Çetin, 2020: 221).

Söz konusu hikâyede vakanın geçtiği zaman itibarıdır. Kahramanın babasının ölüm zamanı kahramanın yaşı belirtilerek verilmektedir. “*Köyün en zengini olan Hacı Bey Dayı vefat edince tüm variyeti yirmi beş yaşındaki tek oğlu Ahmet’in üzerine kalır.*”

Kahraman gündüz vakti intihar etmiştir. Tarlada çalışan kadınların ancak gündüz vakti orada olmaları mümkündür. Vakanın oluşum zincirine bakıldığında zamanla ilgili bir açıklık görülmemektedir. Vaka zincirinin tam olarak hangi yılda, hangi ayda ve hangi günde gerçekleştiği belli değildir.

D. Mekân

Mekân; insanın, çevresinde bulunan eşyanın hareket edebileceği, ettiği, tüm deneyimlerinin yaşandığı alan, boşluk ve çevredir. “Vaka zincirini meydana getiren halkaların mahiyeti ve ona iştirak eden şahıs kadrosundaki fertlerin içinde buldukları şartlar mekânın şekillenmesine tesir eden faktörlerdendir” (Aktaş, 1991: 141). Türk halk hikâyelerinde önemli olarak kabul edilen “su ve dağ ile ilgili mekânların” (Çetin, 2020: 208) etkili olduğu görülmektedir.

Hikâyenin gelişen vakalara bağlı olarak dört ana mekânı bulunmaktadır. Bunlar; Gümüşhane’nin Kelkit kazasına bağlı Yenice köyü, Kelkit Çayı’nın kıyısı, Erzincan’da bir hastane ve Kısmetsiz Ahmet’in Yenice köyündeki evidir. Vakanın en heyecanlı yeri, fakirliğe düştükten sonra iyi gün dostlarını kaybedip yalnız kalması sonucu bunalıma girip Kelkit Çayı kıyısında intihar etmesidir. Bu açıdan mekân olarak Kelkit Çayı kıyısı önemlidir. Ruhun yalnızlık çeken kahramanın fizikî olarak da yalnız kalması ve intihara kalkışması dikkat çekicidir. Kahraman Erzincan’dan gelirken Pöske Dağı’nda toprak kayması olmuş ve yol kapanmıştır. Kısmetsiz Ahmet bu mekânı tasvir ederek kaderinden yakınmıştır. Mekân tasvirinin en canlı olduğu bölümdür. Bu bölümde tabiat beşeri, hissi bir mahiyete bürünmekle beraber yine de gerçek varlıklarını korumaktadırlar. Bu da Anadolu’da hâkim olan unsurun insan değil tabiat olduğunu göstermektedir. Söz konusu bölümde Kısmetsiz Ahmet’in duyguları şöyle dile getirilmektedir:

*“Ulan dağlar dağlar oy...
Senin ardın yalan dağlar
Her gelene yol verirsin
Beni ettin talan dağlar*

*Yara dağlar yara dağlar
Haber verin yara dağlar
Yol ver bana yalvarırım
Vücudum hep yara dağlar*

*Yarım kaldı yarım kaldı
Ardımda yarım kaldı
İşte geldim gidiyorum
Muradım yarım kaldı.”*

Doktordan gelen Ahmet'in ölüm döşeğinde yatması ve o mekâna toplanan insanların ağlaması vaka, şahıs kadrosu ve mekân arasındaki sosyo-psikolojik ilişkiyi göstermesi bakımından önemlidir. Bu yüzden ilgi çekici bir diğer canlı mekân tasvirinin yapıldığı yer Ahmet'in evi olarak görülmektedir.

3. Tema

Anlatma esasına bağlı metinlerde vaka örgüsünü meydana getiren bölümler arasındaki karşılaşma ve çatışma temayı oluşturmaktadır. Tema, insana has gerçekliği dönemin şartlarına bağlı olarak ortaya koymaktır. Bir eserin toplumsal hayatla ilişkisi tema çevresinde değerlendirilmektedir (Aktaş, 2013: 69).

Kismetsiz Ahmet hikâyesinin teması; iyi-kötü ayırımını yapamayan, hayat tecrübesi olmayan Ahmet'in babadan kalma mirası kısa sürede bitirmesi sonucunda psikolojik bunalıma girmesi ve intihar etmesidir. Bu acıklı durum dinleyiciyi ve okuyucuyu etkilemektedir. Kahramanın sosyal ilişkileri düzenlemedeki başarısızlığı onu acı bir sona sürüklemiştir. Mirasyedi bir gencin intihar ederek ölmesi eserin sosyal hayatla ilişkisini göstermektedir. Hikâyede intihar gerçekleşen ölümün vermiş olduğu acı söyle tasvir edilmektedir: *“Çok geçmeden Ahmet hayata veda eder ve dünyadan göç eder. Allah rahmet eylesin. Artık geriye bir yıkılmış hane, sönmüş ocak, tükenmiş servet, oğulsuz ve erkeksiz ev ve iki gözü kurumuş iki pınar gibi garip, elleri koinunda anası.”*

4. Dil ve Anlatım

Halk edebiyatı içinde değerlendirilen anlatma esasına bağlı türlerden olan -mit, destan, masal, halk hikâyesi, efsane, fıkra vb.- derlenip yazıya geçirildikten sonra yazılı bir metin olarak incelenmeye hazır hale gelmektedir. Farklı bir ifadeyle yazıya geçirilmiş olan sözlü geleneğe ait bu metinler, bundan böyle yazılı metinler gibi incelenebilir. Söz konusu metinlerin malzemesi dildir. Bu metinleri meydana getirenler bir olayı kendi belleklerinden dinleyicilerin zihinlerine dil malzemesini kullanarak aktarmaya çalışmışlardır. Anlatıcı konumunda olan söz ustaları, dil aracılığı ile edebî, kültürel ve estetik değerleri dinleyiciye, okuyucuya yansıtmışlardır.

Halk hikâyeleri yapı olarak nazım-nesir birlikteliğinden meydana gelmektedir. Kismetsiz Ahmet hikâyesinde de destandan halk hikâyesine geçiş dönemi eserlerinde ve daha sonra oluşan dönemlerdeki halk hikâyelerinde olduğu gibi vakaların anlatımı nesirle duygular ve tasvirler ise nazımla ifade edilmiştir. Şiirler, kimi zaman kahramanların ağzından

söylenmiş kimi zaman da hikâyeyi tasnif eden Âşık Kul Nuri tarafından mahlas kullanılarak terennüm edilmiştir. Kul Nuri, hikâyesini anlatırken Kısmetsiz Ahmet'in ağzından gökte uçan turnalara, vefasız dostlarına, doktora, hemşirelere ve dağlara karşı duygularını şiirle dile getirmektedir. Yine hikâye musannifi, Ahmet'in annesinin ağzından bir annenin feryadını dile getirirken şiiri kullanmıştır. Âşık Nuri, çocuğun ölümünü anlatırken onun ağzı ile kendi mahlasını kullanarak son şiiri söylemektedir. Hikâyede yer alan şiirlerin, nesir bölümünde anlatılan olaylarla bire bir örtüştüğünü, birbirini tamamladığını, metne çekicilik kazandırdığını sadece hikâyenin vaka örgüsüne değil aynı zamanda metnin tamamına duygusal bütünlük kazandırdığını ve hikâyeyi dinlenir ve okunur kıldığını söylemek mümkündür.

Âşık Kul Nuri, gelenekte var olan halk hikâyesi tasnif etme geleneğini devam ettiren sanatçılardan biri olarak Kelkit'te yaşanmış bir olayı halk hikâyesi şeklinde düzenlemiştir. Daha sonra bunu yazıya geçirmiştir. Hikâye *"Fırsat odur "kim kazana kim yiye" sözünden hareket ederek 1971 yılında bu hikâyeyi karaladık."* cümlesiyle başlamaktadır. Burada geçen *"kim kazana kim yiye"* ifadesi aslında hikâyenin muhtevasıyla ilgili okuyucuya haber vermektedir. Metinde o yörenin ağız özelliklerini bulmak mümkündür. Konuşma dilinin hususiyetleri hâkimdir. *"Ulan şu dağların işine bak bunlar da benimle uğraşiyor..."* Metinde geniş zaman ve geçmiş zaman kipleri kullanılmıştır. Hikâye anlatıcısı gözlemlediği bir olayı nakletmektedir. Bununla birlikte hikâye kahramanı Ahmet'in ruhsal halini de bildiğini ortaya koyan ifadelere de yer vermektedir. *"Ahmet genç ve ileriye göremeyen biri olduğundan... Ahmet bu durumu, varlıktan yokluğa düşmeyi hazmedemiyordu."* Bu yönüyle metin "hâkim bakış açısıyla" anlatılmaktadır.

Halk hikâyelerinde anlatıcı tipolojisi; "hikâye anlatıcısı, anlatıcı, icracı anlatıcı ve dış anlatıcı, musannif âşık, yazar, fikrî alan anlatıcıları, ticari alan anlatıcıları, bilgilendirici anlatıcılar" şeklinde görülmektedir. Halk hikâye anlatan şahıslara "akın, jırav, bahşı, meddah ve âşık" adı verilmiştir (Çetin, 2020: 33). Kısmetsiz Ahmet hikâyesini anlatan kişi "musannif âşık" tipinin temsilcilerinden olan Âşık Kul Nuri'dir. O aynı zamanda olayın içinde yer almamaktadır bu yüzden "dış anlatıcıdır."

IV.Sonuç

Netice olarak anlatma esasına bağlı bir tür olan halk hikâyesinin tanımı ve tasnifi üzerinde durulmuş ve bu metinlerin incelenme yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir. Tahlili yapılan Kısmetsiz Ahmet Hikâyesinin şekil ve muhteva olarak halk hikâyeleri içindeki yeri tespit edilmiştir. Tahlil çalışması, Şerif Aktaş'ın ortaya koyduğu anlatma esasına bağlı metinleri inceleme yöntemi esas alınarak yapılmıştır. Bütün anlatma esasına bağlı türlerin incelenmesinde aynı metotların kullanılması bu türler arasındaki ilişkiyi görmek bakımından oldukça önemlidir. Anlatma esasına bağlı türlerin önemli unsurları (zihniyet, vaka ve vaka örgüsü, şahıs, zaman,

mekân, dil ve anlatım) hem modern edebiyatta hem de tüm geleneksel yazılı ve sözlü edebiyatta temelini oluşturduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş. (1991). *Roman sanatı ve roman incelemesine giriş*. Ankara: Akçağ.
- Aktaş, Ş. (2013). *Anlatma esasına bağlı edebi metinlerin tahlili (Teori ve uygulama)*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Alptekin, A. B. (1997). *Halk hikâyelerinin motif yapısı*. Ankara: Akçağ.
- Aytaç, P. (1997). *Asuman İle Zeycan hikâyesi üzerinde mukayeseli bir araştırma*. Ankara: Yayınlanmamış Doçentlik Takdim Tezi.
- Banarlı, N. S. (1935). Türk halk hikâyelerinin doğuşu ve Ferhat, ile Şerife Hanım Hikâyesi. *Altıok Dergisi*, (22-23), 19-22.
- Boratav, P. N. (1990). *Halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği*. İstanbul: Adam.
- Ceylan, H. (2013). Gül ile Ali Şir Hikâyesi üzerine bir tahlil denemesi. *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, Şubat, 51-63.
- Çetin, İ. (2020). *Türk halk hikâyeciliği Türkiye sahası*. Ankara: Nobel.
- Elçin, Ş. (1949). *Kerem ile Ash*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Elçin, Ş. (1993). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ.
- Ercilasun, B. (2006). Servet-i Fünûn edebiyatında tenkit. *Servet-i Fünûn Edebiyatı*, (Haz. İsmail Parlatır vd.), 489-582, Ankara: Akçağ.
- Ercilasun, B. (1981). *Servet-i Fünun'da edebi tenkid*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Fischer, H. A. (1929). *Shah İsmail und Gülizar ein Türkischer volkroman*. Leipzig: Mayer & Müller.
- Günay, U. (1993). *Türkiyede âşık tarzı şiir geleneği ve rüya motifi*. Ankara: Akçağ.
- Güney, E. C. (1951). Halk hikâyeleri. *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, S. 25, 385.
- Güney, E. C. (1971). *Folklor ve halk edebiyatı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- İlaydın, H. (1936). Behram-ı Gur menkabeleri. *Türkiyat Mecmuası*, V, 273-276.
- Kaplan, M. (1992). *Hikâye tahlilleri*. İstanbul: Dergâh.
- Karabulut, R. (2013). Şerif Aktaş'ın Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili adlı eserinin tanıtımı, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 34, 281-284.
- Köprülü, M. F. (1930). *Kayıkcı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikayesi*. İstanbul: Türkiyat Enstitüsü Neşriyatı.
- Moran, B. (1988). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. İstanbul: Cem.
- Moran, B. (1991a). *Türk romanına eleştirel bir bakış I*. İstanbul: İletişim.
- Moran, B. (1991b). *Türk romanına eleştirel bir bakış II*. İstanbul: İletişim.
- Oğuz, M. Ö. (2008). *Halk hikâyeleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Önal, M. (1996). Tahkiyeli eserleri tahlil planı hakkında bir deneme. *Bilgi*, 39-45.
- Özön, M. N. (1985). *Türkçede roman*. İstanbul : İletişim.
- Saussey, E. (1952). *Türk halk edebiyatı*. (Çev.: İ. Başgöz), Ankara: Emek Basımevi.
- Sevük, İ. H. (1943). *Edebiyat bilgileri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Spies, O. (1941). *Türkische volksbücher (Türk halk kitapları)*. (Çev.: B. Gönül), İstanbul: Rıza Koşgun Matbaası.

- Szılagıy, S. (2007). *Ignaz Kunos-Türk folklor araştırmalarında bir öncü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Şimşek, E. (1987). *Arzu ile Kamber hikâyesi üzerinde mukayeseli bir araştırma*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi .
- Taşlıova, M. M. (2006). *Kars'ta sözel hikâyecilik ve hikâyeler*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Tural, S. (1982). *Zamanın elinden tutmak: Edebiyat nazariyatı, edebi tenkid Örnekleri*. İstanbul: Ötüken.
- Türkmen, F. (1983). *Tahir ile Zühre Hikâyesi*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

EK: Metin

Kısmetsiz Ahmet Hikâyesi*

“Fırsat odur *kim kazana kim yiye* sözünden hareket ederek 1971 yılında bu hikâyeyi karaladık. Gümüşhane'nin Kelkit kazasına bağlı Yenice köyünden, köyün zengini olan Hacı Bey Dayı vefat edince tüm variyeti yirmi beş yaşlarındaki tek oğlu olan Ahmet'in üzerine kalır.

Ahmet genç ve ileriye göremeyen biri olduğundan öyle bir çevre edindi ki onlar, var günün dostlarıydılar, genç ve aşırı cömert olan Ahmet'i omuzlarında gezdiriyorlardı. Nihayet iki üç gün zarfında Ahmet o koca serveti har vurdu harman savurdu.

Satacağını satmış alacağını almamıştı. İşte o su gibi para harcayan Ahmet'in yanına daha kimse gelmiyordu. Selam dahi vermiyorlardı. Uzatmayalım borçlular kapıya gelmeye başlamışlardı. Ahmet utaniyor çarşıya, toplum içine çıkamıyordu.

İşte bu acı günler birbirini kovalarken Ahmet bu durumu, varlıktan yokluğa düşmeyi hazmedemiyordu. Buna daha fazla dayanamayan Ahmet gözdaşı alarak Kelkit çayının yol ayırımı denilen yerde suyun kenarına oturur, gözdaşını hazırlar kaldırır, iyice bir bakar havada bir bölük turnanın gittiğini görür. Turnaların bu hür ve sevinçli gidişlerini kendisinin eski günlerine benzettir de şunları söyler:

Hele şu dünyanın işine bakın
Yıktı beni yüze gülen dostlarım
Arkamdan üstüme destanım yakın
Yıktı beni yüze gülen dostlarım

Koca bir serveti yedim bitirdim
Peşi sıra dostlarımı yitirdim
Anladım ömrümü sona yetirdim
Yıktı beni yüz gülen dostlarım

Tam yirmi beşimde pazar eyledim
Gezdim gurbet eli seyran eyledim
Bilmedim ömrüme zarar eyledim
Yıktı beni yüze gülen dostlarım

* Hikâye, doktora ders döneminde Prof. Dr. Pakize Aytaç'ın arşivinden temin edilmiştir. Metin, Âşık Kul Nuri tarafından yazılmış ve halk hikâyesi formatında düzenlenmiştir.

Kul Nuri eşide destanım yaza
Yıkılsın Yenice yıkılsın kaza
Daha girmiş idi yaşıım otuza
Yıktı beni yüze gülen dostlarım.

Böylece içini boşalttıktan sonra gözdaşını bir dikmede içer. İçmesiyle bir feryaddir başlar. Çünkü içerlerini yakmış idi. Ahmet'in bu feryadına tarlalarda çapa yapan kadınlar, Ahmet'i hemen alır, Yenice'ye götürürler. Fakat ne yazık ki Ahmet'in ne cebinde ne de evinde doktora gidecek parası yoktur. Köyden Hacı Yusuf Ağa Dayı 500 TL gönderir ki alın acele doktora kavuşturun.

Nihayet Erzincan' a doktora yetiştirirler iki gözü iki pınar olan anası ve bir kaç komşusu. Doktor acilen muayene yaptıktan sonra anasına der ki; anacığım, benim yapacağım bir şey yok Allah şifasını versin kulağına eğilip gizlice, bütün midesi ve ciğerleri paramparça olmuş alın eve götürün. O anda Ahmet başını anasının dizinden kaldırır da: Dur doktor bey dur demek ki parası olmayana siz de bakmıyorsunuz, düşenin dostu yok derler doğruymuş. Bir çift lafım var söyleyeyim de öyle git, der. Görelim ne söyledi:

Dur gitme doktor bey bir dinle beni
Vücutum perişan yara doktor bey
Dertlilere derman bilirdim seni
Benim bu derdime çare doktor bey

Cenab-ı Mevladan diledim eman
Dediler hekimde bulunur derman
Elimi çabuk tut halim çok yaman
Genç yaşımda düştüm tora doktor bey

Bir iğne vurdu da hemen bayıldım
Bilmiyorum ondan sonra ne oldum
Ben Ahmet'im halden hale koyuldum
Yaramı sarmadan nere doktor bey

Deyince doktor ağılıyordu, yanına geldi gözlerinden öptü hiç bir şeyin yoktur deyip teselli ettiyse de Ahmet; biliyorum tabi hiç bir çarem yoktur dedi. Oradaki takım taklavatı toparlayan hemşirelere de canı sıkılan Ahmet şöyle seslendi:

Yaralarım delik deşik
Nolur bana bak hemşire
Derdim olmuş yola eşik
Genç ömrüme vah hemşire

Gözlerim yaş ile doldu
Sinem paramparça oldu
Damarlarım kuru kaldı
Seromumu tak hemşire

Dostlarım yanımdan gitti
Bu dava burada bitti
Ahmet'im canıma yetti
Ocağımy yak hemşire.

Ahmet hemşirelere böyle sitem ettikten sonra hastaneden çıkarır Kelkit'e doğru yola koyulurlar. Pöske Dağları'na vurdukları zaman işte kısmetsiz dedik ya burada da engel vardı. Dağda kayma olmuş, yol kapanmış. Arabanın durmasıyla başını kaldıran Ahmet, bir de dağın üstüne kara bir duman çöktüğünü görünce: Ulan şu dağların işine bak bunlar da benimle uğraşiyor diyerek hüzünlenir ve şöyle söyler:

Ulan dağlar dağlar oy...
Senin ardın yalan dağlar
Her gelene yol verirsin
Beni ettin talan dağlar

Yara dağlar yara dağlar
Haber verin yara dağlar
Yol ver bana yalvarırım
Vücudum hep yara dağlar

Yarım kaldı yarım kaldı
Ardımda yarım kaldı
İşte geldim gidiyorum
Muradım yarım kaldı.

Yol görevlilerce açılır, köye inerler. Ahmet'i yatağına yatırırklar tüm komşular gelmiş, toplanmış ağlıyorlardı. Zaten anasının gözlerinde yaş kalmamıştı. Komşular Ahmet'le helalleşiyorlardı o arada başını kaldırdı sağına soluna baktı ki var gününün dostlarından hiç kimse yoktu. İşte burası Ahmet'e iyice dokunmuştu. Oradakilere işaret ederek şunları mırıldandı; görelim neler söyledi:

Gidin haber verin beni dostlara
Bundan sonra gelip gülsün üstüme
Sazımı bağlayıp astım duvara
Alıp dertli dertli çalsın üstüme

Son günlerim çattı dil kekelemekte
Gönül dostlarımı hep aramakta
Azırail binmiş can tükenmekte
Okusun Yasin'i desin üstüme

Yavaştan elbisem soyduğun zaman
Zemzemli kefeni sardığın zaman
İndirip mezara koyduğun zumun
Verinde toprağı gelsin üstüme

Yeni rahat ettim düştüm yerime
Selam edin eşe, dosta, yârime
Ben Ahmed'im sığınmışım birime
Hoca talgınımi versin üstüme

Çok geçmeden Ahmet hayata veda eder ve dünyadan göç eder. Allah rahmet eylesin. Artık geriye bir yıkılmış hane, sönmüş ocak, tükenmiş servet, oğulsuz ve erkeksiz ev ve iki gözü kurumuş iki pınar gibi garip, elleri koynunda anası. Bütün acıları bağrına basan bu yaşlı kadın içini şöyle döküyordu:

Yavrum seni nelerinen beslerdim

Ömrümün boyunca gülmedim oğul
Oğlum Ahmet diyerekten seslerdim
Bir gün olsun daha gülmedim oğul

Bir tek yavrum idi yalan dünyada
Felek koymadı ki ere murada
Koydu bizi gam kedere sonunda
Ömrümün boyunca gülmedim oğul

Neyleyim dünyada köşkü sarayı
Ahmet açtı bu sineme yarayı
Destanımız buldu bu Kul Nuri'yi
Ömrümün boyunca gülmedim oğul

Aradan tam üç ay geçer. Ahmet'in bir tane oğlu dünyaya gelir, konu komşu sevinir ki belki ocaklarını tütürür diye. Fakat çocuk bir yaşına ayak basınca, bakımsızlıktan, sahipsizlikten çaresiz bir hastalığa yakalanarak vefat eder ve son umutta suya düşer. Burada da çocuğun ağzıyla şöyle söylüyorum:

Babam gitti artık bende gideyim
Bana da gülmedi bu yalan dünya
Anasız babasız seni nedeyim
Bana da gülmedin vay yalan dünya

Söyleyin dostlarım ben nasıl edem
Alıp başımı da nereye gidem
Yandı bu bağrım da yaş doldu didem
Bana da gülmedi bu yalan dünya

Âşık Kul Nuri'yim bunca dert yeter
Mevla'm betenlerden etmesin beten
Bir sene dünyada yaşadım yeter
Bana da gülmedi bu yalan dünya

İşte diyorum ki kötü arkadaş edinmemek ve de doğru yoldan ayrılmamak gerek. Bir ocak böylece sönüyor. Allah kimseyi vardan yoğa düşürmesin.

Dost odur ki dar gününde yar ola
Geniş günde düşman bile dost olur”

“İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / *The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*